

Tanulásértelmezés és didaktika a Budapesti Gazdasági Egyetem pedagógusképzéseiben

Farkas Julianna

a Budapesti Gazdasági Egyetem Pedagógia Tanszékének tanszékvezető főiskolai tanára, farkas.julianna@uni-bge.hu

A Budapesti Gazdasági Egyetemen (BGE) két szakon folyik pedagógusképzés, a szakoktatató alap- és a közgazdász tanár mesterszakon, amelyekre jelentős hatással vannak az utóbbi évtizedben tapasztalható társadalmi, gazdasági kihívások, a digitalizáció miatt bekövetkezett változások, valamint a szakképző intézmények tanulói populációjának változásai. Kifejezett elvárás a szakmai pedagógusokkal szemben, hogy tisztában legyenek a legújabb trendekkel, ezért, válaszul ezekre a kihívásokra, a képzések fejlesztését és a tanárjelöltek felkészítését elsősorban a konstruktivista tanulásmélethez, gyakorlatias megközelítésre, a projektoktatásra, a saját tapasztalaton alapuló tanulásra és az előzetes tudás bevonására alapoztuk. Ezeket a gyakorlatban workshop jellegű tanórákon, konkrét nevelési-oktatási helyzetek, esetek megbeszélésén és a hallgatói együttműködés, tudásmegosztás erősítésén keresztül érvényesítjük. A didaktikát külön tantárgyként is oktatjuk, de a didaktikai ismeretek gyakorlatba ültetését segítjük azzal, hogy egyes témaköröket különböző tantárgyakba ágyazva is tárgyaljuk. Törekvésünk, hogy a tanárképző oktatók tevékenysége az online térben is hatékony legyen, és mintául szolgáljon a leendő tanárok számára. A képzésfejlesztés folyamatos feladatot jelent intézményünk, csapatunk számára, ezért jelenleg is több hatékonyságnövelő változtatást mérlegelünk.

Kulcsszavak: konstruktív pedagógia, fejlesztő szemlélet, projekt módszer, pedagógiai esettanulmány, blended learning, didaktika

DOI: 10.37205/TEL-hun.2023.2.06

Az oktatási környezet és a tanulói populáció változása

Az iskolarendszer hosszú évszázadokig építhetett arra, hogy a tudás elsődleges forrása – az írott anyagokon kívül – maga a tanár, a diákok az ő közvetítésével szerezték meg a szükséges ismereteket. Az internet fejlődése azonban lehetővé tette, hogy bárki hozzáférjen a világhálón közzétett információhoz, majd a web 2.0 korszaktól bárki számára lehetővé vált tudásának megosztása a világhálón keresztül. Megszűnt tehát az iskola és a tanár tudásátadási monopóliuma, ami jelentős presztízsvesztést is okozott.

A gazdasági és társadalmi változások közvetlenül éreztetik hatásukat az általunk képzett pedagógusok munkájában is. Az Ipar 4.0-hoz kapcsolódva 2020-tól a szakképzési rendszer is megújult, ami a szakmai pedagógusképzés fejlesztését is szükségessé tette, továbbá jelentős változásokat hozott a digitalizáció kiszélesedése is (Eszes, 2007). A távközlési és IT cégek innovatív megoldásai, jó gyakorlatai elterjedtek a kereskedelem, a vendéglátás, a turizmus ágazataiban és az oktatásban is. Elvárás a szakmai pedagógusokkal szemben, hogy ismerjék a legfrissebb vállalati gyakorlatokat, technikákat és technológiákat.

A szakképzés szakoktatóinak és közgazdásztanárainak nagy erőfeszítést kell tenniük az eredményekért a sokszor hátrányos helyzetű tanulókkal végzett munkában. A szakképzési intézmények jelentős részében nincs lehetőség megválogatni a tanulókat, ahol ezért igen magas a HH-s, HHH-s, SNI-s és BTM-es diákok aránya. A magas szintű szakmai tudás mellett tehát a kiemelkedő pedagógiai tudás is nélkülözhetetlen a diákok motiválásához, fejlődésük előmozdításához, akik sok esetben voltaképpen fejlesztőpedagógiai, vagy gyógypedagógiai támogatásra is szorulnának (Európai Ügynökség, 2013).

Ebben a helyzetben a képzéseink tervezését, fejlesztését meghatározó kérdések a következők:

1. A világban és hazánkban bekövetkezett változások milyen szemléleti és módszertani újításokat követelnek meg a pedagógusképzés területén?
2. Milyen, a gyakorlatban is jól hasznosítható kompetenciákat kell elsajátítaniuk a tanárszakos hallgatóknak ahhoz, hogy megállják a helyüket a szakképző iskolákban?
3. Hogyan tudjuk felkészíteni a tanárjelölteket a folyamatos szakmai fejlődésre?
4. Hogyan lehet távoktatás keretei között a pedagógusképzés hatékony, különösen azok számára, akiknek nincs iskolai oktatási tapasztalata?

Az alábbiakban bemutatjuk, hogy milyen alapelvekből, tanulásértelmezésből indultunk ki hallgatóink felkészítésekor, továbbá kiemelten foglalkozunk a didaktikai ismeretek képzéseinkben betöltött szerepével.

Szemléleti alapok a BGE pedagógusképzéseiben

A környezetben mutatkozó változásokra reagálva a Budapesti Gazdasági Egyetem (BGE) Pedagógiai Tanszékén folyamatosan fejlesztjük a több mint fél évszázados gyökerekkel rendelkező szakoktató és a közgazdász tanár szak tartalmát és oktatási

módszereit. Megközelítésünket meghatározza, hogy a Covid-járvány óta a szakoktató képzést ún. blended, a közgazdász tanár képzést pedig teljesen online formában valósítjuk meg, továbbá mivel a BGE az alkalmazott tudományok egyeteme, a gyakorlatorientált oktatást preferáljuk. Kurzusaink kialakításánál a változások követése, kezelése mellett fontos volt az azonnal használható gyakorlati tudás közvetítése és a készségek fejlesztése. Tekintettel arra, hogy intézményünkben jelenleg csak levelező tagozaton oktatunk a szakoktató, illetve a közgazdász tanár szakon, ésszerű volt a felnőttoktatásban, illetve a vállalati képzéseknél elterjedt módszereket használni, amelyekben nagymértékben építhetünk a résztvevők egy részének szakmai és életpaszatlatára. Elsődlegesnek tartjuk tehát a megélt élményeken és az előzetes ismereteken alapuló tanulást, amelyeket a konstruktivista tanulásfelfogás szervez rendszerbe. Nahalka (1999) szerint a konstruktivista tanulásértelmezés lényege az, hogy a tanuló maga konstruálja meg a tudását, és nem kívülről kapja meg azt. Kiváltképp igaz ez a már felnőtt hallgatókra (Simonics, 2016), ezért a konstruktivista megközelítést kurzusokon átívelően érvényesítjük.

Nagyobb hangsúlyt kívántunk fektetni az együttműködésre és a tudásmegosztásra is, hiszen a vállalati gyakorlatban egy-egy termék vagy szolgáltatás általában egy csapat kollaborációjának eredménye. Másfelől a munkahelyeken sokszor munkatársak állítják össze az anyagokat, amelyekből a szervezet tagjai tanulnak, workshopok keretében megosztják a tudásukat, és közösen keresnek megoldásokat a felmerülő problémákra.

Alapvetőnek tartjuk, hogy a tanárképzők úgy oktassák a tanárjelölteket, hogy lehetséges jó példákkal gazdagítják a tanárjelöltek tapasztalatait, amelyeket akár saját munkájukba közvetlenül is átültethetnek. A fenti sajátosságok miatt tanárképzői szerepünk is elmozdult a facilitátori szerep irányába (Poór, 2014).

A szakiskolás tanulók sikeres oktatásához és a szakmai pedagógusok folyamatos szakmai képzéséhez meglátásunk szerint nélkülözhetetlen a fejlesztői szemlélet elsajátítása (Garami, 2006).

Az alábbiakban röviden bemutatjuk azokat az elemeket, különösen a didaktikához kapcsolódóakra fókuszálva, amelyeken keresztül a BGE pedagógusképzésében érvényesítjük a fenti szemléleti elemeket, és válaszokat adunk az említett kihívásokra.

A didaktika és elemei a BGE szakmai pedagógusképzéseiben

Didaktika és didaktikai tartalmú tantárgyak

A szakoktatóképzésben a didaktika jelentős súllyal jelenik meg a Didaktika és oktatásszervezés tantárgyban, de több olyan kurzust is kínálunk hallgatóinknak – például Projektirányítás, Virtuális tanulási környezet, Oktatás informatikai alapjai –, amelyek didaktikai ismereteket tartalmaznak. A Szakmódszertan tantárgyak pedig a konkrét foglalkozástervezésbe ágyazva használják fel a didaktikában tanultakat.

A közgazdász tanár képzésben A nevelés elmélete és gyakorlata című tantárgy harmadik féléve az osztályfőnöki órák tervezésében alkalmazza és összegzi a más tantárgyakban tanult didaktikai ismereteket.

Az előzetes tudás beépítése

A belépő hallgatók előzetes tudását tekintetbe veszi a közgazdász tanár képzés mintatanterve, amelynek jellegzetessége, hogy a hallgató bemeneti végzettségétől függően ajánl fel különböző változatokat. A szakoktató végzettségű hallgatóknak négyszer annyi kreditnyi szakmai tárgyat kell teljesíteniük, mint a közgazdász diplomával érkezőknek. A teljesítendő iskolai gyakorlatok mennyisége, tartalma és a kapcsolódó hallgatói feladatok is igazodnak a tanárjelöltek tanítási tapasztalatához, jóllehet nincs olyan hallgatói csoport, akik mentesülnének az iskolai gyakorlatok alól.

Szakoktató hallgatóink a szakmájukban többéves gyakorlattal rendelkező felnőttek, akik a tudásukat pedagógiai-pszichológiai és más, az oktatásban hasznosítható ismerettel szeretnék kiegészíteni. Előzetes tudásuk, amire építhetünk, sokféle, mivel sokféle háttérrel kerülnek be a tanulócsoportokba a hallgatók. A gyakorlati tapasztalatokhoz könnyebben kapcsolható az elmélet, a témák felvetésekor számos példát tudnak felsorolni a hallgatók. Ez a tudás kincs, amit nemcsak egyénként lehet felhasználni, hanem oktatóink a többiek hasznára is fordíthatnak.

Saját tapasztalaton alapuló tanulás és gyakorlatias ismeretek

A szakoktatók képzéséből a Tanulásmódszertan tantárgyat emeljük ki, amellyel az első félévben találkoznak a hallgatóink. A Tanulásmódszertan egyszerre szól a tanulás és a tanítás hatékony metodikájáról, például a hallgatók elemzik saját tanulásukat és az arra pozitívan vagy negatívan ható tényezőket. Ezeket a tapasztalatokat későbbi diákjaik tanításába tudják átültetni.

Szakoktató és közgazdász tanár képzésünk több tantárgyában (Pedagógiai esettanulmányok, SNI tanulók a szakképzésben, A nevelés elmélete és gyakorlata)

is gyakoriak azok a workshop jellegű foglalkozások, amelyeken konkrét, saját tapasztalatokra épülő, alkalmanként a médiából merített esetek – nehéz nevelési, oktatási, tantermi, iskolai helyzetek – megbeszélése folyik. Az oktató ilyenkor inkább facilitátorként segíti az esetek bemutatását, feldolgozását, beemeli a tanulások megragadását, további hasznosítását segítő kérdéseket, szempontokat, ugyanakkor hagyja kibontakozni a tanárjelölteket, lehetőséget ad a kritikai szemlélet megnyilvánulására (Poór, 2014). Komoly kihívást jelent a hallgatók számára, hogy ne egyszerűen egy történet elbeszéléseként tekintsenek az esetekre, hanem az addig tanult ismeretekre és látásmódra támaszkodva szigorú logikai rendszerben való feldolgozás-elemzéseként, amelyre alapozva gyakorlati következtetések fogalmazhatók meg. A jövőben ezt az analízáló-értékelő látás- és gondolkodásmódot tovább kell erősítenünk hallgatóinkban.

A gyakorlatias személet az életből vett problémák, tapasztalatok megjelenítésében és feldolgozásában is megjelenik, amit külső partnerek bevonása, a közvetlenül a szakmában tevékenykedő vendégoktatók alkalmazása révén érünk el.

A megújított szakképzésben kiemelt szerepet kapott a projekt alapú oktatás, ezért a Projektirányítás című kurzusban például az elmélet elsajátításán túl a csoportos projektmunka (Kiss, 2022) során saját tapasztalat szerzésére is lehetőség nyílik, ami megkönnyíti a módszer tanárként való alkalmazását.

Az iskolai gyakorlatokra való felkészítés érdekében olyan szimulációs gyakorlatokra is sor kerül, amelyek a didaktikai feladatokhoz kapcsolódnak: eljátsszák a hallgatók a feleltetés és a tanári értékelés helyzetét, majd elemzik értékelési szempontjaikat, gyakorlatukat.

Természetesen a legfontosabb saját élményeken és tapasztalatokon alapuló tanulás pedagógusképzéseinkben az iskolai terepen megy végbe. A Szakmódszertan órák és a Pedagógiai gyakorlatok is a gyakorlóiskolákban valósulnak meg, amelyeken mindenkinek jelen kell lennie, függetlenül attól, hogy már tanít-e vagy sem, a vizsgatanítása előtt hospitálnia kell a vezetőtanár és a társai óráin is, amelyek aztán megbeszélésre és értékelésre kerülnek. Az iskolai gyakorlatokhoz két olyan egyetemi kurzus is kapcsolódik, amely lehetőséget ad a friss élmények, tapasztalatok oktatóval és csoporttal közös elemzésére. A tanítási tapasztalattal rendelkező tanárjelöltek sokszor elutasítóak az iskolai gyakorlatokkal szemben. Végül mégis hasznosnak ítélik, mivel az egyetemen tanultak szerinti megfigyelés és elemzés új impulzusokkal gazdagítja őket és (ön)reflexiós folyamataikhoz is támogatást kapnak.

Együttműködés és tudásmegosztás

Közgazdásztanár képzésünkben a hallgatók már rendelkeznek BA-szintű gazdasági (közgazdász) diplomával, valamint többségük jelentős szakmai és iskolai gyakorlattal is. Az esetmegbeszélésekkor, projektmunkák során vegyes csoportokba rendezve a tapasztalt és tanítási/szakmai gyakorlattal nem rendelkező hallgatókat, az előbbieket mintegy mentorként tudják támogatni társaikat.

A tudásmegosztás érdekében a hallgatói projektmunkák elérhetővé válnak valamennyi hallgató számára egy online felületen, azaz mindenki profitálhat a közétett anyagokból.

Fejlesztői szemlélet

A szakképzés tanulóinak sikeres nevelése és oktatása érdekében, és a szakmai pedagógusok folyamatos szakmai fejlődése érdekében is szükségesnek tartjuk, hogy pedagógus hallgatóink rendelkezzenek az ún. fejlesztői szemlélettel (Garami, 2006).

A Digitális eszközök és prezentációs gyakorlat tantárgy keretein belül a szakoktató hallgatóknak saját prezentációt kell készíteniük a megadott szempontok alapján, és be is kell mutatniuk az elkészült anyagokat. A fejlesztői szemlélet szempontjából azonban az a legfontosabb, hogy a hallgatók megtanulnak tartalmat, fejlesztő és támogató visszajelzést, esetenként kritikát megfogalmazni társaik munkájához és saját munkájukhoz kapcsolódóan. Megtanulják a munkák erősségeit és gyengeségeit megragadni, véleményüket fejlesztő szemléletben megfogalmazni, indokolni (Falus, 2003).

A közgazdásztanár képzésben a szakdolgozat mellett meghatározó feladat a portfólió készítése, amely összegzi a tanárjelöltek addigi tanári tevékenységét: Mi motiválta őket a tanári pályára? Mit gondolnak arról, milyen képességek kellenek a tanári pályához? Hol tartanak ebben, és hova szeretnének eljutni? A portfólió tartalmi elemei között szerepel az iskolai gyakorlat, a hospitálás és a saját foglalkozások, valamint egy esettanulmány vagy konfliktushelyzet elemzése. Tehát az (ön)reflexió kiemelt figyelmet kap a portfólióban, mert tapasztalatunk szerint kihívást jelent a hallgatóknak, hogy saját tevékenységüket fejlesztő szemlélettel, mélységében és gyakorlatias kimenettel vizsgálják. Fontolgatjuk, hogy a portfóliót a teljes képzésen átívelő módon alkalmazzuk-e annak érdekében, hogy a gyakoribb visszajelzésekkel, együttgondolkodással segítsük a hallgatókat a fejlesztő szemlélet elsajátításában.

Kihívások

Kihívás számunkra, hogy a Covid óta a levelező képzéseink kizárólag online módon zajlanak, ennek ellenére elmondható, hogy a közgazdász tanár és szakoktató hallgatók jelen vannak az online órákon, aktívak, kommunikatívak és érezhetően együttműködők egymással is és az oktatókkal is. Azaz miközben az online oktatási forma a nappalis csoportokat inkább szétzilálta, e két szakon még erőteljesebb összezárást, közösségtudatot érzékeltünk. Ahhoz, hogy oktatóink az online térben is jó példát mutassanak saját tevékenységükkel a pedagógus hallgatóknak (érzékeltesék a didaktikai feladatok megvalósításának lehetőségeit, rámutassanak a tanulásértelmezés és a tanulási-tanítási tevékenységek kapcsolatára), az egyetemi oktatók digitális hozzáértését kell továbbfejleszteni.

Bár néhány kihívásra a fenti megoldásokkal sikerült választ adnunk, folyamatosan felmerülnek újabbak, amelyek elgondolkodtatják, fejlesztésre ösztönzik a Pedagógiai Tanszék munkatársait. Ezekből néhányat sorolunk fel alább.

Megfontolandó, hogy a jövőben ne a hagyományos, öt fokozatú osztályozás legyen, mert a 30-50 éves, komoly élet- és szakmai tapasztalatokkal rendelkező hallgatóknál az értékelés már más szempontok szerint történik. Véleményünk szerint elég lenne a nem felelt meg, megfelelt, valamint kiválóan megfelelt kategória. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a felnőttképzés keretében az öt fokozatú „iskolai” rendszer inkább plusz stresszfaktor a résztvevők számára. A kérdés a kompetencia megléte, azaz hogy egy hallgató rendelkezik-e a szükséges kompetenciákkal, vagyis megfelelt-e, mert ha igen, akkor alkalmas a tanári munkára. Ezen felül természetesen lehet jelezni, ha valamilyen okból valóban kiemelkedő egy-egy hallgató. A tárgyak többségében a nem megfelelő teljesítéshez nem jár aláírás – ez általában néhány hallgatót érint. Ha valaki átlagosan teljesít, ez jellemző a többségre, az a megfelelt kategóriába esik. Viszont vannak néhányan, akik kiemelhetően jobban, többet és/vagy színvonalasabban teljesítenek.

Egy másik, átgondolásra érdemes lehetőség, hogy a tanterven belül megváltoztassuk az arányokat, azaz legyen kevesebb kötelező jellegű és több szabadon választható tantárgy. A mai világban a felnőttképzésben a gyorsan hasznosítható tudás értéke egyre emelkedik. Egy több éve dolgozó ember már el tudja dönteni, hogy milyen fejlesztés lenne a számára, a munkájához, tervei megvalósításához a leghasznosabb. Fontos számára, hogy ne egy teljes csomagot kelljen „megvennie”, hanem csakis a számára értéket jelentő, hasznos tudás/kurzus csomagot. Természetesen vannak alapozó tárgyak, de ebből kevesebb kellene; akár integrálni is le-

het tárgyakat ennek keretében. A szabadon választható tárgyak pedig ajánlhatók lennének szakmai továbbképzés, vagy szakirányú továbbképzés keretében is.

A kimeneti követelményeket is vizsgálat tárgyává kell tenni, és a ma még hagyományos szakdolgozatot – skandináv mintára – inkább a konkrét pedagógiai fejlesztések, alkalmazott kutatások, tananyag- és módszertan-kidolgozás irányába elmozdítani.

Elgondolkodtató, hogy több időt kellene hagyni a közgazdászstanár képzésben a portfólióra, hogy ne csak az utolsó félévben foglalkozzanak vele a hallgatók, hanem már tanulmányaik kezdetétől fogva. Így jobban beépülne a gondolkodásukba, természetesebbé válhatna a folyamatos önreflexió. A benne rejlő lehetőségek miatt a portfóliót a szakoktató képzésben is be kellene vezetni.

Összességében elmondható, hogy mind a szakoktató, mind a közgazdászstanár képzésünk erősen gyakorlatorientált, messzemenően épít a hallgatók előzetes tudására, öntevékenységre és együttműködésére, összeköti a vállalati gyakorlatot az oktatással. A szakmai pedagógusjelöltek felkészítésében a didaktika ismeretköreire tantárgyakon átívelő módon az online oktatásban is támaszkodik.

Irodalom

- Európai Ügynökség (2013). A szakképzés sikeres gyakorlatának európai mintái. A sajátos nevelési igényű tanulók részvétele a szakképzésben. https://www.european-agency.org/sites/default/files/european-patterns-of-successful-practice-in-vet_VET-Report_HU.pdf
- Falus, I. (2003). Az oktatás stratégiái és módszerei. In Ballér, E., Golnhofer, E., Falus, I., Kotschy, B., Nádas, M., Nahalka, I., Feyér, J., Réthy, E., Szivák J. & Vámos, Á. (Eds.), *Didaktika – Elméleti alapok a tanítás tanuláshoz* (pp. 243–298). Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Eszes, I. (2007). *Web 2.0 megjelenése az üzleti életben*. www.eszes.net/eTanulmanyok/web2.pdf
- Garami, E. (2006). A fejlesztői szemlélet és az eredményesség kapcsolata. In Lannert, J. & Nagy, M. (szerk.). *Eredményes iskola. Adatok és esetek*. Országos Közoktatási Intézet. <https://ofi.oh.gov.hu/garami-erika-fejlesztoi-szemlelet-es-az-eredmenyesség-kapcsolata>
- Kis, M. & Seres, Gy. (2017). Portfólió szemlélet a felsőoktatásban. *Journal of Applied Multimedia*, 12(3), 30–34.
- Kiss, N. (2022). A tanulás játékosítása. összefoglaló Michael Sailer és Lisa Homner metaanalízise alapján. *Budapesti Pedagógiai Lapok*, 4, 4–9.

Nahalka, I. (1999). Könyvtár és pedagógia. *Módszertani lapok: Könyvtárhasználatlan*, 4, 6–13.

Poór, F. (2014). *A műhelyfoglalkozás – workshop – a felnőttképzésben*. <https://www.hrportal.hu/c/a-muhelyfoglalkozas-workshop-a-felnottkepzesben-20140210.html>

Simonics, I. (2016). *Felnőttek szakképzése*. Typotop Kiadó.

The Interpretation of Learning and Didactics in the Teacher Training of Budapest Business University

Budapest Business University runs two teacher training programmes: A Bachelor programme to train vocational technical instructors and a Master level programme to train teachers of economics. These programmes have been heavily affected by the societal and economic challenges of recent decades, the changes brought about by digitization, and the shifts in the number of students at vocational training institutions. It is expected of vocational educators to be aware of the latest trends; this is why, in response to the challenges listed above, the development of our programmes and the preparation of our trainees have increasingly been based on constructivist learning theory, the practical approach, project-based teaching, experiential learning, and the incorporation of students' prior knowledge. This means teacher training at our institution takes place through workshop-style classes, through discussing specific educational situations and cases, and through strengthening student collaboration and knowledge sharing. Didactics is not only a course in our programme: we also assist our students in applying didactic knowledge in practice by embedding several sub-topics of didactics into other courses. Our teacher educators are expected to be effective online as well, and thus to serve as a model for future teachers. The development of our training programme is an ongoing task for our institution and our team, which is why we are considering several efficiency enhancing changes currently as well.

Keywords: *constructivist pedagogy, developmental approach, the project method, pedagogical case study, blended learning, didactics*